

RODZIŃSKI ADAM – filozof, etyk, antropolog, filozof kultury, ur. 28 XI 1920 w Grabnie k. Wojnicza (Małopolska).

Do szkoły średniej uczęszczał w Tarnowie, gdzie w 1939 zdał egzamin maturalny. Po II wojnie światowej rozpoczął studia na Wydziale Humanistycznym i Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL; ukończył je, otrzymując tytuł magistra filologii pol. i magistra filozofii. W 1952 został zatrudniony na KUL jako asystent-stypendysta, w 1956 uzyskał tytuł doktora filozofii na podstawie pracy (napisanej pod kierunkiem M. Żywczyńskiego) pt. *Sprawiedliwość chrześcijańska wobec problemu nierówności majątkowych w II i III wieku*. W 1968 została zatwierdzona jego rozprawa habilitacyjna *U podstaw kultury moralnej. O genezie i podstawowej strukturze wartości moralnej naturalnej i wartościowania ściśle moralnego. Studium aksjologiczno-etyczne* (jednym z recenzentów jego rozprawy był abp K. Wojtyła); od tego roku kierował II Katedrą Etyki, która później została przekształcona w Katedrę Filozofii Kultury, najpierw w ramach Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej, a później Wydziału Nauk Społecznych; pracował tam do przejścia na emeryturę. Tytuł prof. nadzwyczajnego otrzymał w 1987. W roku akademickim 1976/1977 pełnił funkcję prodekana, zaś w 1979/1980 funkcję dziekana Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL. W 1981 przeniósł się na Wydział Nauk Społecznych KUL. W latach 1968–1974 był przewodniczącym Wydziału Nauk Społecznych Tow. Naukowego KUL; od 1983 jest członkiem Rady Naukowej Instytutu Jana Pawła II. Był współzałożycielem kwartalnika „Ethos”. Został odznaczony przez Złotym Krzyżem Zasługi.

Główne prace R.: *Wprowadzenie do zagadnień kultury* (ZNKUL 4 (1961) z. 4, 9–19); *O integralną koncepcję kultury* (RF 12 (1964) z. 2, 89–100); *Filozofia wartości a filozofia kultury* (ZNKUL 8 (1965) z. 4, 3–14); *Naturalne płaszczyzny wartościowania moralnego w świetle filozofii personalistycznej* (RF 14 (1966) z. 2, 27–39); *Wprowadzenie do etyki personalistycznej* (Znak 19 (1967), 1113–1120); *U podstaw kultury moralnej. O genezie i podstawowej strukturze wartości moralnej naturalnej i wartościowania ściśle moralnego. Studium aksjologiczno-etyczne* (RF 16 (1968) z. 2, 3–128; osobne wyd. Wwa 1980); *Tomizm a personalizm* (ZNKUL 12 (1969) z. 4, 21–30); *Pojęcia i typy kultury* (AK 62 (1970) t. 75, 191–200); *Osoba wobec osoby* (Roczniki Nauk Społecznych 3 (1975), 77–84); *Ku moralnej konsolidacji kultury* (ZNKUL 23 (1980) z. 4, 29–40); *O prawie naturalnym* (Chrześcijanin w Świecie 17 (1985) z. 5, 50–53); *Osoba i kultura* (Wwa 1985); *Osoba, moralność, kultura* (Lb 1989); *Etyka – filozofią postępowania czy filozofią wartości moralnej?* (Sum-

marium 24–25 (1995–1996), 23–26); *Cywilizacja miłości – owoc chrześcijańskiego uniwersalizmu* (ZNKUL 39 (1996) z. 1–2, 19–25); *Na orbitach wartości* (Lb 1998); *Wartość bycia osobą jako centrum świata wartości i wyznacznik epistemologicznego profilu etyki* (Roczniki Nauk Społecznych 27 (1999) z. 1, 5–15).

KONCEPCJA FILOZOFII. Zainteresowania R. skupiają się wokół zagadnień z dziedziny antropologii filozoficznej, etyki i filozofii kultury. W jego koncepcji można odnaleźć wątki tomizmu, augustynizmu, fenomenologii, egzystencjalizmu chrześcijańskiego, kantyzmu, a także personalizmu społecznego. Szczególny akcent kładzie na realistyczną i obiektywistyczną aksjologię, która stoi u podstaw etyki oraz filozofii kultury. Pozostając w nurcie tomistycznym, podnosi zastrzeżenia wobec terminologii tomizmu. Uważa, że porządek metafizyczny powinien zostać dopełniony aksjologicznym, dopiero w tej perspektywie osoba ludzka może zostać wszechstronnie opisana. Metafizyka osoby jako osoby nie przeczy, jego zdaniem, metafizyce bytu jako bytu, ale ją uzupełnia (*Osoba i kultura*, 29). W rozważaniach filozoficznych R. punktem wyjścia jest antropologia filozoficzna i zagadnienia epistemologiczne.

EPISTEMOLOGIA. W zakresie epistemologii R. analizuje zagadnienie poznania intelektualnego, które definiuje jako stan „pewności” uniezależnionej wewnętrznie od materii. „Pewność” tę rozumie jako stan psychiczny człowieka, umożliwiający mu stwierdzenie, że coś poznał faktycznie. Poznanie intelektualne wpływa na kształt ludzkiej kultury i zarazem na wewnętrzną kulturę poszczególnego człowieka. Jest ono w swej treści aksjologiczne, tzn. przedmiot poznania przedstawia się człowiekowi jako „wartościowy” bądź „bezwartościowy”. W poznaniu człowiek ujmuje byt nie jako sam w sobie, ale jako wartość. Wartość – wg R. – „jest to jakość realnego stosunku zachodzącego [...] pomiędzy osobą a jakimkolwiek bytem” (*U podstaw kultury moralnej*, 52). Jakość ta polega, jego zdaniem, na tym, że byt odpowiada konkretnej osobie jako osobie. To człowiek rozpoznaje i ocenia rzeczy i tkwiące w nich wartości. Człowiek nie tworzy wartości przez swoje uznanie czy wybór, ale je odkrywa i może zaafirmować. Każda wartość ma charakter adpersonalny: stanowi zawsze wartość dla kogoś. R. rozróżnia wartości autoteliczne i instrumentalne; w innym rozróżnieniu mówi o wartościach „satysfakcyjnych” i „ponadsatysfakcyjnych” – „satysfakcyjne” odpowiadają sferze biologicznej człowieka, „ponadsatysfakcyjne” odnoszą się do potrzeb człowieka jako osoby (wartości moralne, religijne). Poznanie i realizacja wartości ukazuje wnętrze człowieka, który przeżywa je wewnętrznie.

PERSONALIZM. Swoje zwrócenie się w kierunku podmiotu nazywa R. personalizmem egzystencjalnym, ale pojawia się również jego wypowiedź, że jest zwolennikiem tomizmu otwartego, który łączy się z personalizmem o proweniencji fenomenologicznej (*Osoba, moralność, kultura*, 18). R. odrzuca personalizm fenomenologiczny, ale uznaje inspiracje fenomenologii. Fenomenologia wyakcentowała podmiotowość człowieka, a R. widzi w tym możliwość dopełnienia filozofii tomistycznej o akcenty fenomenologiczne, np. poszerzenie koncepcji doświadczenia człowieka. Charakteryzując człowieka, ujmuje go w dwu porządkach: ontologicznym i aksjologicznym. Kiedy opisuje się człowieka w porządku ontologicznym, wówczas ujmuje go jako byt substancjalny; uwzględniając porządek aksjologiczny, człowiek jest postrzegany jako osoba – podmiot, będący najwyższą wartością.

Osobę ludzką należy, zdaniem R., rozumieć jako źródło i ośrodek tego, co jest niepowtarzalne dla danego człowieka (jego własne), ponieważ człowiek jest podmiotem dynamicznym. Specyfikę podmiotu osobowego można rozpoznać przy zastosowaniu metody redukcyjnej, wychodzącej z analizy doświadczenia moralnego, i dojść do stwierdzenia osobowej godności człowieka. W koncepcji doświadczenia R. łączy tomistyczne rozumienie doświadczenia z filozofią podmiotu. Poszerzając doświadczenie o doświadczenie osoby oddaje się całe bogactwo przeżyć danego człowieka (R. mówi o „Janusowym obliczu osoby” – *Osoba i kultura*, 28–33), wskazując na różne aspekty, sytuacje egzystencjalno-społeczne, w których znalazł się konkretny człowiek. Opisując bytową strukturę człowieka, odwołuje się do antropologii tomistycznej, ale częściowo od niej odchodzi. Swoiste dla każdej osoby jest to, że jest ona konstytutywnie nakierowana na inne osoby. R. postrzega osobę jako kogoś skierowanego ku komuś; człowiek jako osoba jest podmiotem ukierunkowanym na egzystencję z innymi osobami właśnie przez fakt bycia osobą.

Osoba ludzka jako podmiot rozumny, wolny i społeczny ma niezbywalną wrodzoną godność. Godność osobowa, nie pochodząc z natury, ma swoją przyczynę właściwą w Absolutcie. Bycie osobą wiąże się z relacją do trójosobowego Absolutu, który powołuje osoby ludzkie, przekazując im osobową godność, a nie tylko obdarzając substancjalną istotą i istnieniem. R. rozróżnia między godnością osobową a osobowościową. Godność osobowa wiąże się z faktem bycia człowiekiem, zatem nie jest zależna od decyzji innych ludzi, natomiast godność osobowościowa jest konsekwencją działań moralnie wartościowych. Godność osobowa jest trwała i ma charakter uniwersalny, godność osobowościowa uzależniona jest od moralności konkretnych jednostek. Personalizm R.

to personalizm komunijnistyczny – odcina się od „kultu jednostki”, ale też przeciwstawia się kolektywizmowi.

ETYKA. R. zaliczany jest do grona czołowych pol. etyków. Jego etyka to etyka personalistyczna, etyka godności osobowej człowieka. Etykę definiuje jako naukę o wartościach moralnych, ich genezie, sposobach istnienia i realizacji. Centralnym problem jest odnalezienie kryterium, pozwalającego odróżnić działania moralne pozytywne od negatywnych. Inne zagadnienia podejmowane przez R. to problem właściwie rozumianego sumienia i powiązane z nim zagadnienie odpowiedzialności moralnej, prawa naturalnego i sprawiedliwości.

FILOZOFIA KULTURY. R. jest autorem koncepcji kultury. Filozofię kultury postrzega jako odrębną dyscyplinę filozoficzną. R. koncentruje się na aksjologii kultury – jej celem jest ocena ludzkich działań i ich dzieł w aspekcie ich zgodności z postulatami respektowania osobowej godności człowieka. R. podał wiele określeń kultury, mających rozmaity charakter: ontologiczny, aksjologiczny, czasami socjologiczny. W aspekcie ontologicznym kultura to integralny wyraz natury człowieka. Do naturalnych zadań człowieka należy tworzenie kultury, gdyż pozostaje ona w ścisłym związku z rozwojem umysłowo-duchowym człowieka. Kultura jest „uczłowieczeniem samego człowieka”.

R. w swoich określeniach kultury podkreśla wymiar personalny bądź aksjologiczny kultury. W aspekcie aksjologicznym kulturą nazwa zespół wartości i wzorów działania. Istnieje wiele typów i odmian kultury. R. wyróżnia kulturę indywidualno-osobistą i kulturę społeczną. Pluralizm kultur wynika z wielości i różnorodności ludzkich postaw, światopoglądów, obyczajów. R. podkreśla konieczność personalizacji kultury; depersonalizując kulturę, odczłowiecza się ją. Akcentuje wspólnotowo-społeczny wymiar kultury, która jest trwałą międzyludzką więzią, wspólnotą wartości, które są przekazywane przez różne społeczności.

W zakresie koncepcji życia społecznego R. nawiązuje do myśli E. Mouniera. Przyjęta przez niego koncepcja osoby ludzkiej pozwala mu oprzeć rozumienie bytu społecznego na relacyjnej naturze osoby. Osoby ludzkie są z natury otwarte na siebie; świadomość godności osoby jako najwyższej wartości oraz kryterium działania uznaje za podstawę dobra wspólnego każdej wspólnoty. Przez relację interpersonalną „ja – ty” na płaszczyźnie komunikowania wartości, kształtuje się społeczne „my”.

W swej filozofii jest R. konsekwentnym personalistą, podkreślającym godność osoby ludzkiej.

E. Podrez, *Człowiek, byt, wartość. Antropologiczne i metafizyczne podstawy aksjologii chrześcijańskiej*, Wwa 1989, 32–48; S. Kowalczyk, *Działalność naukowo-dydaktyczna prof. dra hab. Adama R.*, Roczniki Nauk Społecznych 25 (1997) z. 1, 7–25; J. Szymczyk, *Bibliografia prac naukowych prof. dra hab. Adama R.*, tamże, 27–32; S. Janeczek, *Filozofia na KUL-u*, Lb 1999, 122–123; P. Szulich, *Personalizm społeczny Adama R.*, Summarium 30–31 (2001–2002), 33–52; tenże, *Etyka głosem ludzkiej godności – O Adama R. normie moralności*, Studia Sandomierskie 11 (2004) z. 1, 191–217; tenże, *Substancjalizm a osoba – aksjologiczne dopełnienie tomizmu w pismach Adama R.*, tamże, 12 (2005) z. 1, 91–112.

Mirella Nawracała-Urban